

Регулювання штучного інтелекту у ЄС та Китаї: вплив закономірностей історичного розвитку

Куракіна О.В., учитель історії

Соколовська М.Д., учениця 11 класу

Ірпінський ліцей інноваційних технологій

Ірпінської міської ради Бучанського району Київської області

м. Ірпінь, Україна

Анотація. Роботу присвячено аналізу й порівнянню підходів до регулювання штучного інтелекту в Європейському Союзі та Китаї. Виділено базові принципи регулювання штучного інтелекту в ЄС і Китаї. Зазначено, що ключові відмінності підходів не в останню чергу зумовленовідмінністю у західній і східній філософських традиціях. Регулювання в ЄС є людиноцентричною і зосереджене на дотриманні її прав і запобіганні зловживань, тоді як китайський підхід є державоцентричним, передбачає державний контроль за розробкою напрямів регулювання та розвитку ШІ і акцентує на досягненні соціальної гармонії та суспільного блага.

Ключові слова: штучний інтелект, регулювання, етика, історичний розвиток, ЄС, Китай

Abstract. This paper is devoted to the analysis and comparison of approaches to the regulation of artificial intelligence in the European Union and China. The basic principles of regulating artificial intelligence in the EU and China are identified. It is noted that the key differences in these approaches are due in no small part to differences between Western and Eastern philosophical traditions. Regulation in the EU is human-centered and focused on upholding human rights and preventing abuses, whereas the Chinese approach is state-centered, provides for state control over the formulation of AI regulation and development policies, and emphasizes the achievement of social harmony and the public good.

Keywords: artificial intelligence, regulation, ethics, historical development, EU, China

Підходи держави до регулювання штучного інтелекту¹ (далі – ШІ) на сьогодні часто спираються на визначені етичні принципи розвитку ШІ. У свою чергу, останні засновано на культурно-філософських нормах і принципах, суспільних інтересах і цінностях.

Це можна простежити, спостерігаючи процес розвитку ШІ в основних центрах: США, Європі та Китаї. Аналіз і порівняння зазначених підходів могли би сприяти уточненню прогностичних оцінок

¹ Штучний інтелект – здатність функціональної одиниці виконувати функції, які зазвичай пов'язані з людським інтелектом, такі як міркування та навчання [4].

розвитку цієї технології, виокремленні переваг, недоліків і можливих суспільно-економічних проблем у майбутньому.

Мета дослідження полягає у визначенні особливостей регулювання ІІІ у ЄС та Китаї.

Методи дослідження включають синтез; аналіз, зокрема, порівняльний аналіз; логічне узагальнення результатів.

Одним із комплексних досліджень сучасних принципів етичного регулювання ІІІ є робота A. Jobin et al. (2019), де наведено результати аналізу 84 ініціатив, розроблених приватними ІТ-компаніями, урядовими відомствами, науковими інститутами та громадськими організаціями. Аналіз дозволив авторам визначити одинадцять принципів, які згадувались у більшості з документів; п'ять з цих принципів були визначені як ключові. Зокрема, йдеться про такі.

1. Прозорість (transparency), який характеризує зусилля, спрямовані на підвищення рівня пояснюваності результатів роботи ІІІ та/або заходи з розкриття інформації.

2. Справедливість і чесність (justice & fairness), що стосується запобігання, моніторингу та мінімізації дискримінації, а також відшкодування у випадку задіяння шкоди.

3. Неспричинення шкоди (non-maleficence), що полягає у забезпеченні безпеки та захищеності користувачів ІІІ.

4. Відповідальність (responsibility), яка визначає підходи до відповідальності, у тому числі, юридичної, за порушення норм та правил системами ІІІ.

5. Конфіденційність (privacy), яка, зазвичай, розглядається у контексті захисту та безпеки даних.

Зазначені п'ять принципів можуть бути визначені як запобіжні, спрямовані на мінімізацію ризиків.

Додаткові шість принципів включають такі.

6. Благодіяння (beneficence), яке розглядає ІІІ як суспільне благо, спрямоване на соціально-економічний розвиток суспільства.

7. Свобода й автономія (freedom and autonomy), яка стосується свободи вираження поглядів, інформаційного самовизначення користувачів ІІІ.

8. Довіра (trust), яка має на увазі використання надійних досліджень і технологій у сфері ІІІ.

9. Сталий розвиток (sustainability), що охоплює захист довкілля, сприяння біорізноманіттю планети, побудову справедливого суспільства.

10. Гідність (dignity), що включає дотримання прав людини, зокрема, в частині уникнення шкоди, дискримінації, непрозорої взаємодії між людиною та ІІІ.

11. Солідарність (solidarity) розглядається в контексті соціальної безпеки, перш за все, на ринку праці (негативні наслідки заміни людей на роботів) [5].

Підходи до регулювання штучного інтелекту у ЄС

На сьогоднішній день Європейський Союз є єдиним регіоном світу, де прийнято комплексну законодавчу базу спеціально для регулювання ШІ.

Законом ЄС про штучний інтелект (The EU Artificial Intelligence Act) встановлено зобов'язання для постачальників і користувачів залежно від рівня ризику ШІ (табл. 1).

Таблиця 1.

Регуляторні ініціативи ЄС щодо технологій штучного інтелекту

Ступінь ризику	Характеристика	Особливості регулювання	Приклади
Неприйнятний ризик (unacceptable risk)	Порушення фундаментальних прав та цінностей ЄС	Заборона використання систем ШІ	Системи збору поведінкових даних з метою маніпулювання поведінкою людей Системи розпізнавання обличчя у громадських місцях у режимі реального часу
Високий ризик (high risk)	Цільове призначення таких систем ШІ становить високий ризик шкоди здоров'ю, безпеці або основним правам осіб	Постачальники мають відповідати великій кількості вимог щодо управління ризиками, якості даних, прозорості, безпеки тощо.	Системи ШІ у критичній інфраструктурі, освіті, правоохоронних органах, міграційних органах.
Обмежений ризик, що вимагає прозорості (transparency risk)	Ризик видавання себе за іншу особу, маніпуляції або введення в оману	Постачальники зобов'язані надавати певну інформацію та дотримуватись прозорості, зокрема, інформувати, що контент був створений ШІ, запобігати створенню забороненого контенту тощо	Контент, створений ШІ: чат-боти, застосунки для створення дипфейків, інструменти генеративного ШІ тощо
Мінімальний ризик (minimal risk)	Розповсюджені системи ШІ	Особливі рекомендації відсутні	Фільтри спаму, рекомендаційні алгоритми тощо

Джерело: складено авторами за даними [8].

Як видно з табл. 1, регулювання ШІ у ЄС ґрунтується на диференціації ризиків, зосереджених на правах людини – зобов’язання постачальників ШІ відрізняються залежно від конкретного ризику, який система ШІ становить для основних прав, громадянських свобод, здоров’я та безпеки.

Також у ЄС визначено основні вимоги до надійного ШІ. Він має бути: 1) правомірним (lawful) – таким, що дотримується усіх відповідних законів і нормативних актів; 2) етичним (ethical) – таким, що поважає етичні принципи та цінності; 3) стійким (robust) – як із технічної точки зору, так і з урахуванням особливостей розвитку суспільства.

Зазначені вимоги втілено у таких принципах надійного ШІ.

1. Людська діяльність та нагляд (human agency and oversight), які підкреслюють, що людина завжди повинна мати можливість ю скасувати рішення, прийняте системою ШІ.

2. Технічна надійність і безпека (technical robustness and safety), зокрема, для запобігання кібератак й інших зловживань.

3. Конфіденційність й управління даними (privacy and data governance) – належне управління даними є ключовим елементом забезпечення їх конфіденційності.

4. Прозорість (transparency), яка вимагає щоби: 1) процеси створення ШІ були задокументованими та відстежуваними; 2) користувачі були належно поінформовані під час взаємодії зі ШІ.

5. Різноманітність, недискримінація та справедливість (diversity, non-discrimination and fairness), спрямовані на запобігання вбудованій упередженості в алгоритмах ШІ.

6. Суспільний та екологічний добробут (societal and environmental well-being) – системи ШІ мають позитивно впливати (принаймні, не шкодити) на здоров’я окремих осіб і суспільства в цілому, в тому числі, на майбутні покоління, а також на стан навколишнього середовища.

7. Підзвітність (accountability), що наголошує на необхідності забезпечення відповідальності в системах ШІ, зокрема, за рахунок діяльності регуляторних органів, які повинні контролювати дотримання етичних стандартів ШІ [2].

Аналіз змісту зазначених принципів дозволяє виявити людиноцентричний підхід при їх розробці. Тобто, ШІ повинен допомагати людям приймати обґрунтовані рішення, не позбавляючи їх самовизначення. При цьому, останнє рішення завжди має бути за людиною.

Підходи до регулювання штучного інтелекту у Китаї

За регулювання ШІ у Китаї відповідають Адміністрація кіберпростору Китаю (Cyberspace Administration of China, SAC), яка видає нормативні акти; та Національний технічний комітет зі стандартизації інформаційної безпеки (National Technical Committee 260 on Cybersecurity, TC260), який розробляє технічні стандарти.

Аналіз ключових положень законодавства Китаю щодо регулювання ШІ дозволив визначити, що кожен із законів й актів регулює окремий напрям використання ШІ: надання цифрових соціальних послуг, маркування контенту, управління мережами, застосування ШІ у окремих галузях

промисловості, інновації, захист даних, кібербезпеку тощо. Тобто, Китай використовує регулювання, яке сконцентроване на національній безпеці, соціальній стабільності й економічному зростанні. При цьому, послуги, що мають «атрибути громадської думки або можливості соціальної мобілізації», класифікуються як такі, що мають підвищений ризик, і підлягають суворому контролю. Сюди ж відноситься обов'язкове маркування всього штучно створеного або відредагованого контенту, якщо такий контент може неоднозначно трактуватись громадськістю. Багато законів, прийняті з 2021 року, пов'язаних з контентом, створеним генеративним ШІ, зосереджені на запобіганні незаконній діяльності, такий як генерація та поширення фейкових та незаконної або шкідливої інформації.

Етичні норми застосування ШІ регулюються Керівними принципами Китаю щодо етики і безпеки штучного інтелекту (China AI Ethics and Safety Guidelines) 2026 року.

Згідно цього документу, етичний штучний інтелект визначається як системи ШІ, розроблені й упроваджені відповідно до людських цінностей, сприяють справедливості, прозорості, підзвітності й повазі до основних прав людини. Поняття «безпека штучного інтелекту» включає стійкість, надійність, захищеність і керованість систем ШІ, гарантуючи їх функціонування без заподіяння ненавмисної шкоди чи створення ризиків для окремих осіб, суспільства або національної безпеки. Також у документі окрему увагу приділено оцінці ризиків застосування ШІ, підкреслено необхідність людського нагляду за системами ШІ.

Керівні принципи визначають дев'ять принципів етики та безпеки ШІ, зокрема, такі: 1) підвищення добробуту людини; 2) повага до права на життя; 3) справедливість і правосуддя – забезпечення рівних можливостей та усунення упередженості й дискримінації в системах ШІ; 4) контроль ризиків; 5) відкритість і прозорість – регулярні звіти постачальників послуг ШІ; 6) конфіденційність і безпека – зашифроване зберігання даних, надійний захист даних; 7) керованість і довіра – людина, а не ШІ, зберігає можливість приймати остаточне рішення, може втрутитись та/або припинити операції ШІ в будь-який момент 8) гнучке управління й інклюзивний розподіл вигід – спроможність управління адаптуватись до змін і забезпечення рівного доступу до технологій [1].

Варто зазначити що китайські принципи етики ШІ засновано на припущенні, що громадяни Китаю довіряють державі керувати ними та захищати їх від зловживань. У свою чергу, це ґрунтується на конфуціанських ідеях доброчесної влади та вірцевої особистості, що спираються на такі поняття, як людяність, справедливість, норми поведінки, мудрість.

Особливості регулювання штучного інтелекту у ЄС та Китаї: результати порівняльного аналізу

Аналіз теоретичних досліджень і відповідних законодавчих актів дозволив визначити такі відмінності в регулюванні ШІ в ЄС і Китаї (табл. 2).

Таблиця 2.

Порівняльний аналіз особливостей регулювання штучного інтелекту у ЄС та Китаї

Критерій порівняння	ЄС	Китай
Філософська парадигма	Концепції епохи Просвітництва, засновані на свободі особистості, рівних правах, обмежених нормативними та етичними рамками.	Конфуціанство, яке наголошує на ієрархії, соціальній гармонії та колективному добробуті, позиціонуючи державу як охоронця суспільства, поширюючи її владу й на управління ШІ. У конфуціанській традиції обов'язок переважає права, а група переважає індивіда.
Пріоритет потреб	Людиноцентричний: регулювання ШІ засноване на дотриманні прав людини та демократичних цінностях.	Державоцентричний: ШІ розглядається як інструмент соціально-економічного розвитку держави та суспільства. Принципи його регулювання узгоджені із ідеологією розвитку держави.
Підхід до контролю ризиків	Орієнтований на права людини та гарантування прав особистості.	Орієнтований на безпеку суспільства і має на меті запобігання розповсюдженню шкідливого, з точки зору держави, контенту. Особливе регулювання розповсюджується на контекст, який має атрибути громадської думки або можливості соціальної мобілізації.
Підхід до роботи з даними	Особлива увага забезпеченню конфіденційності даних.	Зосередження на маркуванні та анотуванні даних, зокрема генеративного ШІ, у чутливих категоріях даних, до яких у Китаї відносять мистецтво, грамотність, кіно. Також рекомендується уникати контенту, пов'язаного з релігією, культурою та національною безпекою.
Ставлення до ШІ у регулюванні	ШІ – потенційна загроза для прав особистості та потенційне джерело порушення громадянських свобод	ШІ – інструмент забезпечення безпеки держави, у том числі, соціально-політичної стабільності та гармонії.
Ставлення до обмежень у регулюванні ШІ	Обмеження мають забезпечити справедливість, зокрема, щоби розвиток ШІ не відбувався за рахунок негативних наслідків для	Обмеження у використанні ШІ – інструмент вдосконалення суспільства

	окремих людей (порушення приватності, втрата робочих місць)	
Рівень централізації контролю за ІІІ	Середній. Управління в Європі здійснюється через інституції ЄС (Європейський Комісія, Європейський парламент), хоча кожна країна-член зберігає певний ступінь автономії.	Високий. Центральний орган влади (Комуністична партія Китаю) зберігає контроль над ключовими стратегічними напрямками регулювання ІІІ.
Масштаби регуляторних норм	Універсальність: регуляторні норми містять широкий спектр можливих застосувань.	Диференційований підхід: зосередження регулювання ІІІ в окремих галузях: промислове виробництво, сировинні галузі, критична інфраструктура.
Вимоги до прозорості	Вимоги підзвітності до постачальників контенту	Маркування даних, контроль контенту, заходи кібербезпеки
Особливості великих мовних моделей (LLM)	Підкреслення у відповідях моделей (GPT, Gemini) індивідуалістичних аспектів. Обмежене коло питань, на які модель не відповідає – в основному, це стосується питань, пов'язаних із правопорушеннями та медичними питаннями.	Китайські моделі (DeepSeek) втілюють традиційні цінності соціальної гармонії, колективного консенсусу, і моральний обов'язок. Моделі схильні уникати прямої конфронтації, використовують пом'якшені та ввічливі форми незгоди, демонструючи шанобливе ставлення та повагу до ієрархії. Модель не відповідає на питання стосовно політики Китаю, його керівництва, певних історичних подій (розгін протестів на площі Тяньаньмень у 1989 році).
ІІІ як благо	ІІІ – спільне благо, яке має бути результатом демократичного обговорення.	ІІІ – благо для суспільства, колективне благо, інструмент досягнення соціальної гармонії, стратегія його застосування визначається державою.

Джерело: складено авторами за даними [3; 6; 7; 9-12].

Висновки

Проведене дослідження дозволило визначити ключові відмінності в регулюванні ІІІ в Китаї та ЄС, зумовлені, зокрема, різними філософськими традиціями. Регулювання ІІІ в ЄС у своїй основі сконцентроване на дотриманні прав людини, запобіганні зловживань із застосуванням ІІІ, чітко диференційоване за окремими рівнями ризику, тоді як регулювання ІІІ у Китаї спрямоване на

досягнення соціальної гармонії та суспільного (колективного) блага, як ключового принципу функціонування суспільства, збереження контролю держави за розробкою напрямів регулювання та розвитку ШІ, а також за даними, які використовують моделі ШІ.

Література

1. China AI Ethics and Safety Guidelines [Електронний ресурс] / Regulations.ai: [офіц. веб-сайт]. – Електрон. дані. – 2026. – Режим доступу : <https://regulations.ai/regulations/RAI-CN-NA-CHINAET-2026>
2. Ethics guidelines for trustworthy AI [Електронний ресурс] / An official web-site of the European Union [офіц. веб-сайт]. – Електрон. дані. – 2019. – Режим доступу : <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/ethics-guidelines-trustworthy-ai>
3. Fung, P., Etienne, H. Confucius, cyberpunk and Mr. Science: comparing AI ethics principles between China and the EU / P. Fung, H. Etienne // AI and Ethics. – 2023. – N3. – P. 505–511.
4. ISO/IEC JTC 1. ISO 2382:2015 information technology—Vocabulary. – Електрон. дані. – 2015. – Режим доступу: <https://iso.org/obp/ui/#iso:std:iso-iec:2382:ed-1:v1:en:term:2123770>.
5. Jobin, A. Ienca, M. Vayena, E. The Global Landscape of AI Ethics Guidelines / A. Jobin, M. Ienca, E. Vayena // Nat. Mach. Intell. – 2019. – Vol. 1. – P. 389–399.
6. Li, X., Li, X. Regulating AI in a Fragmented World: The Diverging Paths of the EU and China and their Impact on Global Governance / X. Li, X. Li // Innovation and Development Policy. – 2025. – Vol. 7. – P. 27-47.
7. Qin, Zh. Ethics, society, and technology: A Confucian role ethics perspective / Zh. Qin // Technology in Society. – 2020. – Vol. 63. – 101424.
8. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence [Електронний ресурс] / EUR Lex [офіц. веб-сайт]. – Електрон. дані. – 2026. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng>
9. Roberts, H., Cows J., Morley, J., Taddeo, M., Wang, V., Floridi, L. The Chinese approach to artificial intelligence: an analysis of policy, ethics, and regulation / H. Roberts, J. Cows, J. Morley, M. Taddeo, V. Wang, L. Floridi // AI & Society. – 2021. – Vol. 36. – P. 59–77.
10. Андрощук, Г.О. Політика і стратегії розвитку штучного інтелекту в країнах світу: Quo vadis? (Частина 1) / Г. О. Андрощук // Наука, технології, інновації. – 2023. – № 1. – С. 15-29.
11. Гаркуша, А. О. Міжнародно-правові тенденції регулювання штучного інтелекту: комплексний аналіз та практика застосування / А. О. Гаркуша // Online. Poltava Law Review. – 2024. – №1. – С. 142-158.
12. Задихайло, О. А. Правове регулювання штучного інтелекту: міжнародний досвід та перспективи розвитку в Україні / О. А. Задихайло // Штучний інтелект у методиці навчання мов і методології сучасних лінгвістичних досліджень: монографія. – Харків, 2026. – С. 8-38.